

УЧАСТЬ ПЕДАГОГА АБО ПСИХОЛОГА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Бучака І. В.,

магістрант, кафедра правознавства, ПУЕТ;

науковий керівник – Іщенко Т. В.

На сьогодні вчинення злочинів неповнолітніми становить досить велику часту від загального рівня злочинності в нашій державі, не дивлячись на те, що злочинність дорослих все ж таки переважає у процентному співвідношенні. Така ситуація зумовлена тим, що в Україні наразі існує чимало негативних соціальних процесів та руйнування усталених суспільних інституцій роботи з підлітками, що, у свою чергу, призводять до стабільно високих показників вчинення різноманітних злочинів неповнолітніми. Узагальнення судової практики свідчить про недостатньо високу результативність розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми або за їх участю.

Вказана проблематика була предметом досліджень таких вчених як А.І. Долгової, Г.Д. Луковнікова, І.О. Манжос, Д.А. Патрелюк, О.В. Сіренко, О.О. Черепненко, Г.В. Щербакової та ін. Питання початкового етапу розслідування злочинів за участю неповнолітніх осіб досліджували вчені І.Л. Калімбет, Р.В. Карпенко, Ю.В. Рудницька, О.Б. Яковіна та ін. Водночас, комплексних досліджень присвячених вказаному питанню є відносно небагато, особливо з урахуванням останніх наукових досліджень та сучасної судової практики. Тому обрана тематика, власне, і стала предметом даного дослідження і безумовно є актуальною.

Аналіз положень ст. 224 КПК України дозволяє визначити допит як слідчу (розшукову) дію, що проводиться із безпосередньою метою збирання доказів шляхом отримання зафіксованих у словесній формі, в протоколі й іншими передбаченими законом способами показань допитаної особи про відомі їй обставини кримінального правопорушення, або такі обставини, що мають чи можуть мати значення для кримінального провадження [2].

Кожна із застосованих слідчих дій у процесі розслідування злочинів вчинених неповнолітніми, має свої особливості зважаючи на суб'єкт вчиненого злочину, який характеризується у даному випадку підвищеною емоційністю, не рідкою схильністю до фантазування, незначним або ж і зовсім відсутнім життєвим досвідом, що нерідко призводить до неправильної оцінки ним злочинної події. Тому, слідчим, у кожному конкретному випадку розслідування злочинів вчинених неповнолітніми, необхідно проводити ті чи інші слідчі дії з урахуванням того, що учасником таких дій є неповнолітній, який не завжди цілком і повністю може зрозуміти мету та значення таких дій. На підтвердження цього, Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (або «Пекінські правила») встановлюють, що компетентні органи державної влади повинні «поважати правовий статус неповнолітнього, сприяти його благополуччю та уникати спричинення шкоди з урахуванням обставин по справі» [1].

Однак, на сьогоднішній день, питання нормативно-правового забезпечення проведення допиту неповнолітніх осіб залишає бажати кращого. Особливостям проведення допиту малолітньої або неповнолітньої особи присвячена ст. 226 КПК України, відповідно до якої допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день. Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання. До початку допиту особам, зазначеним у частині першій цієї статті, роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання [2].

Слід зазначити, що наявність у слідчого основ педагогічних і психологічних знань не надає можливості ігнорувати вимоги положень ч. 1 ст. 491 КПК України щодо присутності педагога або психолога при проведенні допиту або інших слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього підозрюваного, як на те наголошує С. С. Пієв. Так, на його думку, у випадку, якщо слідчий, який спеціально уповноважений на здійснення досудового розслідування щодо неповнолітніх має вищу педагогічну або психологічну освіту, то участь педагога чи, відповідно, психолога не є обов'язковою [4, с. 143]. З таким висновком ми не можемо погодитися. По-перше, при проведенні слідчих (розшукових) дій слідчий є посадовою особою, яка керує цим процесом, а тому зацікавлена в позитивному результаті, а ігнорування цих вимог може призвести до деяких негативних явищ, зокрема до зловживань і негативного психологічного впливу на неповнолітнього та ін.

Згідно наукової позиції Є. Д. Лук'янчикова в даному випадку саме слідчий поліції вирішує питання залучення відповідного фахівця з метою створення відповідного психологічного контакту, який би унеможливив негативний психологічний вплив на неповнолітнього не тільки ним, але й іншими учасниками кримінального провадження [4, с. 397], що ми підтримуємо.

По-друге, як слушно вважав Н. Ш. Сафіна, педагог, психолог під час проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії із неповнолітнім, зокрема допиту, виконує виховну й превентивну роль,

тобто він повинен бути помічником слідчого у встановленні належного морально-психологічного контакту з неповнолітнім, у зв'язку з тим, що він є спеціалістом, який має спеціальні знання в галузі дитячої та юнацької психології, а також вікової педагогіки. Крім цього, педагог, психолог може сприяти слідчому, прокурору у забезпеченні та реалізації прав та законних інтересів неповнолітнього в повному обсязі [5, с. 143], що ми підтримуємо.

В той же час, слід зазначити, що вирішення проблеми щодо участі педагога або психолога під час кримінального провадження ускладняється й тим, що у кримінальному процесуальному законі не має чіткої регламентації при цьому їх процесуальних прав та обов'язків. Наприклад, не зрозуміло ким саме виступає педагог або психолог у кримінальних процесуальних відносинах.

По-третє, як слушно зауважують, в ході дискусії з цих питань С. А. Шейфер та В. О. Лазарева, педагог, психолог у кримінальному провадженні здійснюють складну функцію, при якій поєднуються обов'язки спеціаліста, захисника та понятого [6, с. 83], що ми підтримуємо. Ці зауваження, підтримує й В. Я. Рибальська, яка підкреслює, що педагог, психолог або лікар бере участь у допиті не лише з метою надання допомоги особі, яку допитують щодо встановлення контакту із неповнолітнім, а й як гарант правильного професіонального проведення допиту та забезпечення законних прав допитуваної особи, зокрема неповнолітнього підозрюваного [3, с. 298].

Таким чином, слід зробити висновок про те, що під час досудового розслідування для проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітнього підозрюваного, слідчий повинен задіяти особу, яка має як спеціальні знання в галузі педагогіки та психології, так і відповідний стаж та досвід роботи з неповнолітніми того ж віку, що й неповнолітній підозрюваний, який приймає участь у проведенні конкретної слідчої (розшукової) дії. До того ж необхідно зазначити, що наявність педагогічної або психологічної освіти у слідчого, не повинно бути перешкодою до залучення педагога або психолога до проведення слідчих (розшукових) дій, що по перше за все повинно слугувати йому допомогою при плануванні та успішному проведенні досудового розслідування щодо такої категорії осіб.

Тому важливим завданням сьогодення є запровадження в слідчу практику криміналістичних рекомендацій щодо організації роботи і тактики слідчих (розшукових) дій за участі неповнолітніх. На нашу думку, це може бути окрема Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування щодо кримінальних проваджень за участі неповнолітніх осіб, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України, де будуть закріплені загальні положення та методичні рекомендації щодо особливостей проведення слідчих (розшукових) дій за їх участі.

Список використаних джерел:

1. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (або «Пекінські правила»): Міжнародний документ від 29.11.1985 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 10.
3. Нечупей Л. Ю. Тактика допиту неповнолітніх при розслідуванні корисливо-насильницьких злочинів / Л. Ю. Нечупей // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2016. – Вип. 1. – С. 297-306.
4. Обушенко О. М. Криміналістичне забезпечення проведення допиту неповнолітніх / О. М. Обушенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 1. – С. 395-400.
5. Піев С. С. Окремі проблеми забезпечення прав неповнолітнього підозрюваного під час досудового розслідування / С. С. Піев, О. О. Юхно // Право і безпека. – Х. : ХНУВС, 2014. – № 4 (55). – С. 142-145.
6. Романюк В. В. Деякі особливості допиту неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні / В. В. Романюк // Право і Безпека. – 2016. – № 4. – С. 81-85.
7. Рудницька Ю. В. Тактика допиту неповнолітніх підозрюваних, які вчинили крадіжки / Ю. В. Рудницька // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2014. – Вип. 29. – С. 100-102.